

"Eskaldunen lorea, Arxu Xuberoko"

Atzo eta herenegun (igandez eta larunbatez), Eskaltzaindik omenaldia bai eskaini dio Arxu xuberotar idazleri. Herenegun, Maulen, Zuberoako hiriburuan, herriko-erlearen eman ziren zenbait hitzaldi: P. Dakone mintzatu zen lehenbizi, Su Azia deritzan elkartearan izenean "Zuberoaren beharrak, euskararen zainteko"; Ondotik, euskaltzainburuaren agurra eta erantzuna; J. Casenavek "Jufef Egiategiz" txosten bat; J.L. Davant xuberotar euskaltzainak "Arxu gerotikako idazleak Zuberoan" gaiet mintzatu zen; eta, bukatzeko, Jean Haritschelharrek "Euskaltzaindik zer egin ahal duen Zuberoaren laguntzeko".

Biharamenez, igandea, Arxuren sorteri eta Zuberoako tokirik politenekoak den Alzürükün ospatu ziren jaiak, hermezaren ondorean Epph're euskaltzainaren bi anaien alde gomutezko otoitzak eta ondorean dantzak; Zuberoako khantore zenbait ere entzungo zen herriko talde batengandik; Urritiko anderia, Agorak khantoria, Bortian Ahüzkia eta beste. Dantza eta kanten bitartean André Lecharodoren mintzaldia Arxuri buruz. Buzkalondon ere han ez zen faltar mahaiondoko ezitzeko xuberotarren kantarik.

Baina, nor zen Arxu Euskaltzaindik Zuberoan hain handiriko omenaldiz ospatzeko? Euskaldinok min dugu Zuberoan. Gure herrietarik bazteruena, hustuena, ikusten bai dugu galzorian. Berez hain tipi garrentzat mingarri bait da bere zati bat galzorian ikustea. Eta, ah, nolako zati! Herri literaturaz aberats eta jakintza mailan ere ez urri. Langilerik izan du historian zehar eta hauerarik bat zen Jean Batisse Arxu. Honegatik, euskaltzaleok beti izanzen gara zordun.

Arxu, Alzürükün sortu zen 1811. urteko irailaren 11.ean eta hil honen

9an' bete dira ehun urte La Réole (Gironde) hil zenetik. Beraz, mendeurreneko omenaldia zor genion.

La Réole-n igaro zuen bere bizitzako parterik gehiena. Maisua zen eta aintz urtean eskoletako ikerle ta arduradun izan zitzaigun. Baina inoiz ez zen ahaztu bere sortieriaz eta lanik aski egina zen bere alde, euskaraz idatzi eta euskarazko zenbait lan frantsesera itzultzi ezagutarazteko. Honegatik zion Hiribarrenek bere poema liburuan:

**Eskaldunen lorea, Arxu Xuberoko
Luma eta hitozte; lehen lerroko.**

847. urtean Bernal Etxeparearen liburua frantsesera itzulia eman zuen, eta, ondotik, urte berean, Oihenartek bildu zituen Alsotizak, Francisque-Michel-ek Parisen argitaratuko zituenak.

Handik urte betera, 1848an, La Réole-n, La Fontaineren alegiak argitaratuko zituen ber berak euskaratuak: **La Fontaineren Alegia-berheziak, neurbitzet frantsesetik uskarara itzuliak, zuberotar jator eta apain batean idatziak.** Euskaldun haurrek eskoletan irakurtzeko egin zuen. Eta hau izango zen bere euskarazko lanetatik garrantzikoena. Baina, ez bakarra, noski. Bera Errepublikak zalea zen nonbait eta urte berean argitaratu zuen **Kantu patriotikak**, Marsellesa eta beste.

1852an ordea, **Uskara eta Frantzes Gramatika, uskalherrietako haurrentzat egina**, bi hizkuntzatan idatzi.

Euskalarien artean ezaguna da L.L. Bonaparte printzeak zer nolako eragonek izan zituen Intxauspereen aldeik Biblia itzulpenetan. Honek ez bait zuen nahi oharrak gabeko Biblia zatirik argitaratzerik, eta zuberotarreko itzulpenetarako hautatua zenez, bere laguntza etenda ikusi zuen printzeak. Antoine D'Abbadie izan zuen harremanetan

laguntzailek onena eta berriz ere bedonengona jo beharrez aurkitu zuen. D'Abbadie-ren eskariz egin zituen Arxu izulpen batzuk eta L.L. Bonapartek gogoko izan zituen 1859. urtea zen. Beraz, arestian aipatu ditugun lanak ordurako eginak zituen Arxuk eta printzea nortasundun lumarekin aurkitu zen. 1861 urtean eskatu zizkion zenbait izulpen eta hara nola agurtu zuen Arxuk printzearean eskaria:

**Lucien Napoleo
Printze Uskara dakienari
Printze jakintsu, pare gabia**

**Zureganat, ni Rhut en libria,
Ziberuko, zai jauntsirik
Huillant; en nuz, abalketurik.**

**Botz nundukezu, soto bat egin
Nahi buzineit-Lehen hunki-jin
Egin zeila Booz handiak
Rhut gaixuari, dió istoriak.**

**Ber hunki-jina ukhen balera
Ziberutarrak, haren bihotza
Iratar laite Jaun Lucienon
Gor'altatzeko laidoriuen.**

Z.L.L. Bonapartek Andoïne D'Abbadieri eskerrak ematean, itzultzaile ona aurkitu ziolako. Intxauspereen urengoz zuberotar idazlerik hoberen zatit josten du, ordurako Xaho hila zenez. Hor erakusten digu Xaho eskal idazle ona baina gaur egun ez dakigu holakorik, Xaho zenak bere lanak frantsesez idatzi zituzenez.

Baina, Arxuk Bonaparterentzat itzuli zituen lanak ez ziren bere garaian argitaratuak izan. Urteak igaroko ziren lanak argitaratu arte. 1888an, Baionan, Biblia-Ekarterkoek argitaratu zituzten **Ruthen libria, Salomounen kantiken kantika, Jonasen libria.**

Franganak iragan, Alzürükük eta Zuberoak ezagutu dute beren seme

leiala nor zen. Gu, herriz ere han izango gara holako aukerarik denean. Zuberoako merzei du.

Juan SAN-MARTIN

Sábado y domingo, con un programa muy dilatado, la Real Academia de la Lengua Vasca-Euskaltzaindia, ha rendido homenaje al escritor suleño Jean B. Archu, con motivo del centenario de su fallecimiento.

El sábado, día 27, por la tarde, en el Ayuntamiento de Mauléon, tuvieron lugar varias disertaciones, en torno a la personalidad de Archu y la situación del euskara en aquella región de Soule (Zuberoa); el domingo, ayer, hubo varios actos en el pintoresco pueblo natal de Aussurucq (Alzürükü).

Archu nació en Aussurucq en 1811, fue maestro e inspector de escuela y vivió la mayor parte de su vida en La Réole (Gironde), donde falleció el 9 de junio de 1881. Fue colaborador de Francisque-Michel y del príncipe Bonaparte.

Quando Archu sintió inquietud por la literatura vasca, su primera labor consistió en las traducciones al francés del primer libro impreso en 1545, poesías de Bernat Deichepare y los refranes recopilados por Oihenarte, publicados en 1847, el segundo en País por Fr.-Michel. E inmediatamente se puso a traducir las fábulas de La Fontaine al vascuence, que las publicó por su cuenta en La Réole en 1848. Verdí, según P. Lafitte. El mismo año publicó también los cantos patrióticos, como ferviente republicano, donde entre otros, se incluían el "Chant du depart" y La Marsellesa. Y en 1852 publicó una gramática de euskara y francés para las escuelas.

Quando Archu sintió inquietud por la literatura vasca, su primera labor consistió en las traducciones al francés del primer libro impreso en 1545, poesías de Bernat Deichepare y los refranes recopilados por Oihenarte, publicados en 1847, el segundo en País por Fr.-Michel. E inmediatamente se puso a traducir las fábulas de La Fontaine al vascuence, que las publicó por su cuenta en La Réole en 1848. Verdí, según P. Lafitte. El mismo año publicó también los cantos patrióticos, como ferviente republicano, donde entre otros, se incluían el "Chant du depart" y La Marsellesa. Y en 1852 publicó una gramática de euskara y francés para las escuelas.

Quando Archu sintió inquietud por la literatura vasca, su primera labor consistió en las traducciones al francés del primer libro impreso en 1545, poesías de Bernat Deichepare y los refranes recopilados por Oihenarte, publicados en 1847, el segundo en País por Fr.-Michel. E inmediatamente se puso a traducir las fábulas de La Fontaine al vascuence, que las publicó por su cuenta en La Réole en 1848. Verdí, según P. Lafitte. El mismo año publicó también los cantos patrióticos, como ferviente republicano, donde entre otros, se incluían el "Chant du depart" y La Marsellesa. Y en 1852 publicó una gramática de euskara y francés para las escuelas.

Arabako zeramika herrikoia

Lanak kultura sortu ohi du. Ez edozein lan, jakina, sormenari atekazabaltzen diktiona, baizik. Egunaren heren bat mailuz haririk txikitzen ari denak nekez ereingo digu kulturaren hazia. Eta, makinari lotuta, lan orduek ixfla bati zulorik ateratzen darduenak ere. Gizonak zenbait ziklo ezagutu du Historian zehar bere aurrerapenari dagokionez. Eta ziklo bakoitzak maila batzuz atzaltzen digu, gizonaren askatasuna zernolako izan den aztertzen dugunean. Gure azterketa huzegoa egingo bagenu, maila hokek, oro guztietan, antzerakoak ditrela konturatu ahal izango ginatke. Antzerakoak diot, ez berdinak. Prozesua gainbeherakoa baita.

Gaurregun gizarteak asmatzena heren goek ebaki ditkio gizonari, alderdi askotatik begiratuta. Eta, sarri, arnasa falia zaigula konturatu ahal izan gara, burmineko zorabioak ahaluzten gaituelarik. Kontrako erreakzio bezala, makinismo hitzaz honen azkeneko punturaino iristen gara sormenari aukera eman nahi diogularik. Eta gizonak iragan ikeritzen du, abiapuntua aurkitu nahian. Gaztediak, batez ere, gure arbasoen eguneraino itzultzen ditu begiak, hain balore-eskula ontzat hartzen baitu. Herri guzietik berezko ikurra ematen dio heuren gan hasitako guztuari. Honegatik diogu: gausa herri herrikoia da. Zenbat eta erroak Herriarenen sustraigotak euki, hainbat eta herrikoioago dugu aztergaia. Herriaren izena markatzen duten baldintzak itzango ematen direnean kultur-arloa sakonagoa egiten da. Zeramika herrikoia ezten dugunean, herriak, herrian eta herriarentzat eginda dela adierazi nahi dugu. Nola herriak?... Bai, Begira, fisikoki artesaun egiten arren, hau herriak markatzen dituen baldintzetaz baltuzten da

bere obra aurrera ateratzeko. Beraz, Herria da artearen bidea erakusten duena. Honek artesaunaren askatasuna ebaki edo gutxitu egiten duela pentsa daiteke. Hasieran aipatutako sormena kamustu egiten dela, hain zuzen. Baina ez dela honela esan behar da. Artesauk Herriaren baldintzak bizi egiten baititu, barnean daroatza eta bereak izango balira bezala kontsideratzen ditu. Beraz, Herriaren askatasunaren egiten du mugil artesaunak, askatasun hori berea ere baita. Honen ondorio bezala, Arabako zeramika herrikoiaz mintza gaitzke, probintziako arlo geografikoa adierazten duenlarik.

Norbaitek zera galde dizagutke: ba al da Arabako zeramika herriko horren barruan ezaugarri finkorik? Eta ezezko erantzuna eman beharko genioke ezaugarriak herri batetik bestera aldatzen baitoaz. Dena dela, kultur-arloari dagokionez, eta probintziako ezaugarriak nabarmenenak aplikatuko bagenu, ba liteke zeramikaren aldetik Araban den nukleorik garrantzitsuen **Erentxu-Ixona-Egileta** herrixkek osatzen dutena izatea.

Zaintzu dira Arabako probintziako zeramika-eltzegindegirik euki duten herriak? "Euskal Zeramikaren hastapenak" izeneko liburuan **Enrike Ibañeri** irakuritzen diogu: Elosu, Goiaín, Ulibarri Ganboa, Narbaitza, Ametzaga, Murgia, Gasteiz, Ulibarri Nagusia, Ozio, San Vicentejo, Pagueta, Egileta, Erentxu, Ixona, Agurain, Egino, Zaldunondo, eta Galarreta. "Euki duten" jarri du, gehienetan desogertu egin baitira eltzegindegiak.

Noiztik ematen da Araban zeramika? Hona hemen galderaz zail xamar bat, ikerleek ez baitute oraindik datu zehatzik aurkitu. Eromak eta XVIIIg. gizaldiko zeramiken arteko hutsunea erabatekoa dela esan

daiteke. Gaurregun azterlariek erabiltzen dituzten datuak zaharrenak dela 300 urtekoak dira. Hori bai, zeramikak lortutako gailurrik garaiena zernolako izan den jakin ahal izateko nahikoak direla esan daiteke. Puntu hori XVIIIgn. mendean dela dirudi.

Arabako zeramika asko probintziatik irizten zen, baitze ere Gipuzkoara. Sociedad de Amigos del País delakoak sortu arte Gipuzkoak ez zuen industri mota hau euki eta, beraz, inguruko probintziatik erosi behar zekuan baserri eta etxeetan erabili behar zen tresneria. San Adrian eta Leintz Gatagatik biltzen zen Gipuzkoara. Ulibarri Ganboako zaharrek oraindik gogoratzen dute: noizean behin Eskoriatza ondoko Gaztañaresestik etxeri ohi zen idi-gurdi bat Gasteizera gaztinez kargaririk. Izultzean Ulibarriin betetzen zen gurdi herriko bi eltzegindegietako baxera, lapiko, katilu... eta ahal zuten tresneria, Gipuzkoako zenbait herritarriano eramateko.

Bestalde, probintziako teknika hobegaito ahal izan zen kanpotik ekarritako berriez. Honela, esaterako, Galaretako eltzegindegirik sortu el zizutenak Aragoitik etorriako **Salinas** anaiak izan ziren. XVIIIgn. mendean. Baita urte haitan ere Gasteizen **Lorenzo Kolomak** dihardu. Terueldik etorria zelarik. Castellon de la Plana-ko artesaun batzuek ere probintziako hiriburuan daukaite tailerra. Eta, jakina, Arabako teknikaren hedapenari dagokionez, beste zenbait herrituetara ere zabaldu zen. Adibidez, Gipuzkoako pozarren hartu el zituen Arabako artesaunak. **Enrike Ibañeri** jarraituz, Aretxabaletako azken eltzegina **Julian Lopez de Munain** izan zen. Zaldunondotik hara joandako xendikoak.

Zeramika, Arabako famili askoren ogibidea izan da. Artesau hulek heuren lana arte bihurtu zuten. Gaurregun eguneroko beharrea hain urri ematen dena. Hasieran esan dudan legez, atzera begira dago egungo gizona bere izanaren zergaitikoa eta zertarakozentzat erantzun egokiaren bila. Testuinguru hestugoa baten barruan gure asabek arrazoi bat ematen zioten lanari. Lan hura nolakoia zen ezagutzen ez litzagutke gaizki etorriko. Beraz, hurrengo baitetan lana arte nota bilakatzeko zuten azaltzen ihardungo dut.

Josemari VELEZ DE MENDIZABAL

Cerámica o el trabajo hecho arte. El deseo que debiera dirigir todo esfuerzo en el trabajo no es otro que el de la creatividad, condición necesaria para que el trabajo se humanice.

Quando hablamos sobre cerámica popular se está intentando definir un trabajo creativo, impregnado de condicionantes culturales del pueblo en que se localiza. Aunque sea el artesano el moldeador físico de la pieza, es cierto que ésta está "disefada inconscientemente" por el trabajador, o que pertenece el trabajador. ¿Quiere decir esto que tal hecho recorta la libertad del artesano? En absoluto. Porque éste "vive" las condiciones impuestas por el pueblo. La lleva en su interior como si de su propiedad se tratase. De otra manera no sería hijo de ese pueblo, y no existe ninguna duda de que no puede haber artista sin pueblo. El puede haber artista sin pueblo. El arte es de su pueblo, que -al fin y al cabo- es la suya propia.

Quando il popolo Bonaparte... Boraparte... para su cultura... fin de preser... tologia... teropcio... mente ligada... borbador... disciplinado... gaba a que... blicar... toine D'Abbadie... localizar... chude y ad... maude... chause... comedia... mayo de 1881... mia instrum... trabajo que... más tarde... suya lega... libro de Rub... dedicatoria al... Bonaparte... Realizado... D'Abbadie... veces por el... procurrar... traducción... Creo que des... el mejor... que el p... Lo que dice... Archu.

Pero las traducciones... Rath de Cr... del libro de... Archu no se... la sociedad... ocupara de... Bayona en el año...

Resultaba... najejar a... en el incom... de Ausso... blos más encan...

Es imposible... dar datos... mica popular... siglo XVII... gación en el... tona deber... ayuden a rec... la historia de... alavesa... goiendo a Em... ción a la Em... que los pue... ha exasmo... sado: Elosu... Vitoria... Ocio, San Ve... letta, Eren... Egino, Zald... Quira, G... Area cultura... sea el p... chun-lino... La cerámica... a otras... pávora, don... del País... no es... agnos se... Alava, med... hacen artesa... Castellón de... Alava... acogida... por simp... tivo artesa... tencia de su... Zaldunondo... profes... en día, se... consensua... mismo es... pudieran... mente se... nica que... Volvieron...